

לאורו

בעזרת ד'

גליון 23
כי תשא, ה'תשע"ח

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

'דברו מחיית עמלק'
הרב ח' ישעיהו הדרי

מתוך
'שמועות
רא"ה'

בין ישראל לעמים
הרב חננאל זיני

מהר סיני למעשה העגל ובחזרה
הרב עזריאל אריאל

תביעת האיחוד הרוחני
אלדד פרי

ביאור
'לאורות
הקודש'

יהדות
ומדינות

משיח בן יוסף (ד)
הרב אורי שרקי

ביאור
'למידות
הרא"ה'

חינוך לאמונה
הרב יצחק חי זאגא

"בינו
שנות
דור דור"

הרב שמעון גליצנשטיין זצ"ל
הרב יוחנן פריד

עין טובה

"...ולהשקיף על עצמו בעין טובה מאד,
ולמצא את הצד הטוב שיש גם בכל מגרעותיו,
כי תיכף כשאדם נותן את דעתו לדרוש את הטוב,
מיד מתהפכים כל חסרונותיו לטוב..."

...ואז ישמח בטובו מאד, וירבה מדי יום ביומו את
הפעולות הטובות בלב טהור ומלא תקות נחומים."

(מידות הראיה, גאווה כו)

'בדבר מחיית עמלק'

מתוך 'שמועות ראי"ה'

הרב ח' ישעיהו הדרי

ורבי מאיר, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, בתורתו - היה כתוב 'כתנות או ר' - באל"ף.... כלומר הארת נשמה ממערכה כזו שהעולם יעלה עליו, אחרי שכבר אורו של משיח יזרח והרשעה כעשן תכלה - מצידו לא היה צורך, וגם חסרון יש במניעת הטלת הקנקנות, ואפשרויות המחיקה והראויות לה הרי הוא תוכן מנוגד למהות האור המזוקק של נהורא עילאה, המנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה, ועל פי מידתו היה מטיל קנקנתום בתוך הדיו...

אבל רבי עקיבא, אמר לו שמידת העולם עדיין נדרשת היא גם בכל ערכי הקודש לכוון המחיקה, כדי שיסתעף ממנה ענף המחיקה המוחלטה, למחות זכר עמלק בכל הסתעפותה, ומציאות המחשך של עמלק, התפשטות כל המידות הרעות בחופשיות הלאומית של כל עם וגוי, המביאה את כל האסונות הפרטיים והכלליים, כדברי הפסיקתא ש'כל זמן שעמלק בעולם - כנף מכסה את הפנים', ורק במחייתו נאמר "ולא יכנף עוד מוריך" (ישעיהו ל, כ)...

והסבר הדברים מתוך "בשולי השיחה":

ההשקפה האחדותית על המציאות היא המונחת ביסוד ה'שמועה'.

כשם שאנו מבחינים בראשוניותו של עמלק, 'ראשית גויים', במשקלו הסגולי מהבחינה הלאומית-חברתית, כך גם קיימת "עמלקיות"

המשך המאמר בעמוד 14

בשנה זו ב'שבת זכור' תימלאנה 101 שנים, לדרשה שנשא מרן הרב זצ"ל 'לפני קהל מקשיבים' בשהותו בלונדון (בשנת תרע"ז) ואשר תוכנה מצוי בתוך איגרת שנשלחה על ידו אל בנו הרצי"ה (אגרות הראיה, חלק ג עמ' 19-20) ועתה זכינו ויצאה לאור מחדש בתוך הספר 'שמועות ראי"ה' - (עמ' 324-338) עם התוספת הממשית בכותרת 'בשולי השיחה'.

בשורות הבאות מובא קטע מתוך האיגרת העוסק 'בדבר מחיית עמלק', וכה כותב שם הרב זצ"ל:

"דיברתי בשבת קודש דנא, לפני קהל מקשיבים, על דבר מחיית עמלק בתוך זיכור כל ערכי המציאות בכל המערכות המסובלים ממשא הסיגים של זוהמת הרשעה, המתפשטת מראשית גויים (=עמלק) גם בתוכני הקודש, המתהפכים על ידי פגיעתה הרעה של הרשעה בידי רשעי עולם לרועץ.

וזהו טעם איסור נתינת קנקנתום בתוך הדיו, משום דבעינן 'וכתב ומחה' - כתב שיכול להימחות (סוטה ב, ד) מצד צחצוחי הרשעה הנוגעים בערכי הקודש, ואם יד הרשעה מזהמת את כל היסוד במפעליה הרי שורפין אותם ואת האזכרות שבהם, כדי שלא להניח מקום לא למינים ולא למעשיהם. בכללות הקודש רק נגיעה יש לה כמגע האיש הנאבק עם יעקב, ודי למטרת מחיקה זו מחיה כוחנית על ידי כתב שיכול להימחות.

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

מצוות שכליות - בין ישראל לעמים

"יישר כוחך ששיברת"

הרב חננאל זיני

זו, הופכת התורה לדרך בה האדם דואג לעצמו ולאינטרסים החומריים שלו ושל סביבתו, במקום להיות דרך שבה פסגת השאיפות היא רוחנית ונטולת פניות.

"אבל באמת דבר זה הוא הוא הירוס לתכלית קדושת ישראל, כשיקבע בלב שאין תכלית אחרת כי אם ההשלמה האנושית" (מדבר שור עמ' שג)

אם תכליתה של התורה היא התיקון האנושי, הרי שאין צורך בהתגלות ולא בתורה.

תפיסה מוטעית זו, היא הגורם המוביל לחטא העגל. ולכן מזהיר מרן הרב זצ"ל:

"אם כן יסורו הלבבות מהשען על השי"ת וישען כל אחד על ביתו, ואחר כך גם בית האדם תסתתר מכה תאוות ויתר הדברים המעיקים לו, וישאר במצב פרוע מאד מבלי חכמה ומוסר" (שם).

היחס אל התורה כאל תיקון אנושי, היא הצעד הראשון לקראת חוסר מחויבות כלפי התורה. חוסר מחויבות שבה לידי ביטוי בעיקר בחוסר רצון להתמודד עם היצרים האנושיים - "אמר רב יהודה אמר רב: יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא" (סנהדרין דף טז, א). הרצון לגשת לתורה בהתאם לשכל ולרגשות האנושיים, מוביל לכישלון

גם כן בחטאים שמצד שכל האנושי תועבה המה כדחז"ל על הפסוק "ויקמו לצחק" שבכללו ע"ז ג"ע ושפ"ד" (שם).

וכך ישנו ניסיון, מדעי כביכול, לתאר נטיות אנושיות הפוכות כנטיות טבעיות מולדות,

"ובשביל כך חפצים הם לעקור את המחאה המוסרית בזה, אבל דבר א-להינו יקום לעולם" (קובץ ו, פיסקה צט).

בפרשת כי תשא אנו עדים לאחת מנקודות השבר הגדולות בתולדות עמנו - היא 'חטא העגל' המתואר בלשון חז"ל (גיטין לו, ב): "אמר עולא: עלובה כלה שזינתה בקרב חופתה".

תופעה כזו מחייבת הסבר. והיא לא היחידה. כותב מרן הרב זצ"ל:

"אמנם בענין שבירת הלוחות מצינו שהודה לו הקב"ה במה שאמר "אשר שיברת" ודרשו ז"ל "יישר כחך ששיברת". ולכאורה איזה צורך היה לשבר את הלוחות מעשה ידי יוצר ב"ה, ואם שישאל מצד חטאם לא היו ראויים להם, מוטב שיהיו מונחים בשלמותם ולא ימסור להם, או יקח אותם מי שנתנם לו ב"ה" ?!" (מדבר שור, עמ' רצט)

הרב זצ"ל בהסבר טעמי המצוות כותב כי ישנו פיתוי גדול לגשת לתורה מצד ההיגיון ומצד הרגש. לתת נימוק אנושי לדבר ד', ולקיים אותו מתוך מסגרת זו. וכך עלול האדם לשמור כשרות מטעמי בריאות, לתת צדקה מתוך אמפתיה לעניים ומסכנים, לא לגנוב במסגרת של אמנה חברתית, ולשמור שבת מטעמים סוציאליים.

אולם, אף כאשר מתלווה למעשים אלו ההבנה שאלו הן מצוות ד', עיקרם בנוי על תיקון אישי וחברתי אנושיים. אין ספק שברית המילה מצמצמת את התחלואה, והשבת מועילה לחברה האנושית (גם אם זו אינה שומרת שבת). אולם, בכך טמון הקלקול. התורה מצמצמת לכדי אזהרות בריאות ומדיניות רווחה, אותן יכולים לספק גם רופאים, כלכלנים ודומיהם, ללא כל שאיפה להתעלות לדבקות בד' (ועיינו עוד בדברי המהר"ל בספר תפארת ישראל פרק ח).

דרך כזו מתאימה לעמים. אך במה, אם כן, באה לידי ביטוי העובדה ש"רוממתנו מכל הלשוונות"? בדרך

עצמית, שאינה ניתנת למחיקה ולהפרדה. מצידו של הקב"ה באים הדברים לידי ביטוי בכפיית ההר כגיגית - הזדהות כל כך עמוקה, שלא ניתן להימלט ממנה (תפארת ישראל פרק לב).

אולם כאשר האדם אינו נמצא במעלה הגבוהה הזו, בה הרצון הטבעי של האדם הוא רק רצון ד', הדבר בא לידי ביטוי גם בכתיבת הלוחות - כתב שיכול להימחק. וגם הברית של הקב"ה, מקבלת צורה שונה, בה הדבקות בדבר ה' כבר אינה דבר שלא ניתן להימלט ממנו.

חטא העגל הבהיר למשה רבינו שכבר לא ניתן לשוב למעלה הגבוהה בזמן זה, ולכן הוא שובר את הלוחות. בכך מבטל משה רבינו את הברית הקיימת, כדי לאפשר את כינונה של ברית אחרת בין הקב"ה ובין עם ישראל, המתאימה למדרגתם של ישראל בזמן זה. ישנו צורך לסלול דרך חדשה בכדי להתעלות למחוז חפצנו, זאת בדומה לדברי הרב על האמונה:

"האמונה אינה שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה... בעת החלש אורה, אז בא השכל והרגש לפנות לפניו דרך. וגם אז צריכה היא לדעת את ערכה, שלא משרתיה - השכל והרגש - הם הנם עצמותה" (מאורות האמונה עמ' 70).

הרצון המאפיין את התרבות המערבית הכפרנית, הוא האינטרס הצר הנוגע לאדם ולסביבתו, ומתוך כך הוא מעוות כל מוסר. אדם החי בתרבות כזו, ומתוכה ניגש גם לתורה, עלול ליפול ממרומי הר סיני - עד לתהומות חטא העגל.

מתוך כך, מסביר הרב את פשר שבירת הלוחות. ההבדל שבין עשיית הלוחות הראשונים לעשיית הלוחות השניים, מצוי בשתי נקודות: על הלוחות הראשונים נאמר ש"מעשה א-להים הָמָה, וְהַמְּקָתָב מְקָתָב א-לֵהִים הוּא חֲרוּת" (שמות לב, טז), אך ביחס ללוחות השניים נאמר "פֶּסֶל-לֶךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְכַתְבֵי עַל-הַלְחָת" (שם לד, א). בעוד הכתב שבלוחות הראשונים חרות על הלוחות - עשוי מעצם הלוחות, הכתב בלוחות השניים כתוב ואינו חרות - כתב המתוסף על הלוחות!

הלוחות מבטאים את קדושתה של התורה, ואת הברית שבין הקב"ה לעם ישראל. הנפש היהודית היא הנושאת את כח קדושת התורה עליה, כאשר הולך האדם בדרך ד' האדם המקיים את התורה, מתוך הזדהות מלאה עם רצון ד', ולא מצד התיקון האנושי הנובע ממנה - הרי שנפשו נחקקת בדבר ד', כמו בחריטה על הלוחות. נפשו נחקקת בקדושה

מבצע מיוחד לקוראי 'לאור' רוכשים את סט 'חומש הראיה' ומקבלים את ספר 'מדרש הבית' ואת ספר 'הרמב"ם' הבהיר מתנה

חומש הראי"ה ליקוט מכתבי הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה על התורה

מחיר מבצע מיוחד לזמן מוגבל: **319 ש"ח** * משלוח חינם*

מהר סיני למעשה העגל ובחזרה

הרב עזריאל אריאל

של האדם מישראל אל בוראו. הוא איננו מבין אותו. אך הוא חווה את קיומו יום יום ושעה שעה.

ב. "רואים את הקולות"

ניתן להיפגש עם רעיון זה ביתר העמקה, על ידי התבוננות במעמד הר-סיני. ניתן לדמות את מעמד הר-סיני למין 'הפקה א-להית' המשתמשת באפקטים אור-קוליים חזקים ביותר: "ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שופר חזק מאוד... והר סיני עשן כולו... ויעל עשנו כעשן הכבשן...". הנה לפנינו שימוש באמצעים ויזואליים חזקים כדי להעביר לעם ישראל את האמונה בד'.

אך טעות תהיה בידינו אם נשים את הדגש על המסרים הוויזואליים של המעמד. המראות הגדולים: האש, העשן, הברקים - לא היו אלא 'תפאורה': הם עצמם לא הראו כלום. הם רק יצרו את הרקע לדבר עצמו. התוכן עצמו הועבר אך ורק באמצעות הקול. "משה ידבר והא-להים יעננו בקול... וידבר א-להים את כל הדברים האלה לאמור". ואכן לימוד האמונה היה דווקא בשמיעה. אמנם הקב"ה אומר "הנה אנוכי בא אליך בעב הענן", אך זאת לא בשביל המראה אלא "בעבור ישמע (!) העם בדברי עמך", ודווקא מתוך כך יתקיים "וגם בן יאמינו לעולם".

אך דווקא עוצמתו של מעמד הר-סיני היא המלמדת על חולשתם של האמצעים הוויזואליים כמחנכי הציבור. לא עברו אלא

א. כוחה של השמיעה

שני חושים מרכזיים יוצרים את הכרתו של האדם: הראייה והשמיעה. כאשר אדם רואה אדם אחר - אין הוא רואה את אישיותו. מה שנראה לעיניים הוא רק העור העוטף את הפנים. המבט החזותי על העולם - תופס את המעטפת, את שטח הפנים. הראייה אינה יכולה לחדור אל מה שמעבר לרובד השטחי. השמיעה, לעומתה, אינה פוגשת את המעטפת, אלא את מה שבפנים, את התוכן, את המשמעות.

כך גם פועלת החשיבה של האדם: ההבנה האנושית - אין בכוחה אלא להציג 'הגדרות' - אשר כשמן כן הן: מפגישות את האדם רק עם המסגרת החיצונית של העצם, אשר אותו לא יוכל להבין. כי אין בכוח האדם להבין את 'הדבר עצמו', וכל אשר יוכל אינו אלא לעמוד על התופעות הפוגשות את החושים. מסיבה זו אומר ד' למשה: "לא תוכל לראות את פניי, כי לא יראני האדם וחי". כלומר, עיני השכל אינן מסוגלות להבין את ד' ואת דרכיו. ואם ישאל השואל, כיצד יוכל האדם מישראל להידבק בבוראו? על כך עונה התורה במקום אחר, ואומרת: "שמע ישראל, ד' א-להינו ד' אחד". אכן המפגש של האדם עם הבורא אינו בעיני השכל, המתיימרות להגדיר את מה שאינו ניתן להגדרה. כוח אחר יש לו לאדם: השמיעה. "שמע ישראל". השמיעה אינה פוגשת את המעטפת אלא את המהות. היא לא מתיימרת להבין אותה אלא לחוות את קיומה. זהו היחס

אולם נבואה זו אינה מסתיימת בחזון לבדו. היא צריכה לצאת אל הפועל בשליחות נבואית **מעשית** - הנחיות לכיבוש הארץ ולקיום המצוות בה, הבאה לידי ביטוי בסופה של הפרשה ב'ניב שפתיים' - דהיינו: **קול**. יתירה מזאת. חזון הנבואה אינו מראה **תכנים**. אין הוא מראה אלא **סמלים**. את התכנים, את המשמעות - צריך הנביא "לשמוע" מבין השיטין של המראה. הראייה הנבואית - מיוחדת היא. הנביא רואה את המראה, אך מבין שהמראה אינו אלא תפאורה או מעטפת חיצונית. גדולי הנביאים הבינו את המשמעות בעצמם. הנביאים האחרונים נזקקו למלאך שיבאר להם את משמעות החזון. על כן הנבואה איננה ראייה גרידא. היא הקשבה אל מה שמעבר לנראה. אצל הנביא מיטשטש ההבדל שבין החושים, ומתקיים בו מה שנאמר במעמד הר-סיני: **"וכל העם רואים את הקולות"**. גם כאשר הוא רואה - הוא יודע שהמדובר רק במסגרת החיצונית, ובעצם הוא שומע את המשמעות הפנימית.

על פי דברים אלו נבין את דבריו המופלאים של מרן הרב זצ"ל באורות הקודש:

ה ח ז ו ן - בא מרוב עניין. האותיות המחשבויות הולכות ומתגלמות, באות הן מעולם רחוק, מעולם מלא מחשבה, הכרה, אורה וביטוי, מעולם שמרוב ידיעה הוא לנו מלא תעלומה.

באות האותיות ומתקרבות לנו, משתפלות אלינו דרגה אחר דרגה, עד אשר נקיש ב בקול המחשבה, והנה תבות נוצרות, משפטים נולדים, עולם מלא דיבורים מצטייר במחשבתנו.

והעולם הוא שירד מאצילותו לבריאתו, חודר הוא אל יצירתו, דוחף הוא על כלי המבטא, והם עושים פקודתם, דובבות השפתיים, והנה קול מדבר, פלא הוא ויהי לפלא. [אורות הקודש חלק א, עמ' קיז, פרק קג (שמונה קבצים ג, קעד)]

ארבעים יום, והעם בחר לו אמצעי ויזואלי אחר: עגל הזהב... על אותו מונומט ויזואלי יכלו להורות באצבע ולומר "אלה אלוהיך ישראל אשר העלון מארץ מצרים".

לא מקרה היה זה. במעמד הר-סיני היה עם ישראל פסיבי לחלוטין. פסיביות זו נמשכה גם במשך ארבעים היום הבאים, כאשר העם ממתין בחוסר מעש לשובו של משה מן ההר. מצוות מעשיות, אתגרים אינטלקטואליים ומעשיים - עדיין לא ניתנו לו. ומה יעשה ולא יחטא !?

לכן, כאשר ניתנו הלוחות השניים, ביום הכיפורים, הנתנה לא לוותה באמצעים אור-קוליים מרשימים. התורה ניתנה אז בחשאי ובצינעא. ומיד למחרת היום מקהיל משה את העם ונותן לו אתגר מעשי - בניית המשכן, ואתגר עיוני - לימוד חוקים ומשפטים.

מסיבה זו, כאשר משה רבנו חוזר ומתאר את המעמד בספר דברים, הוא מדגיש שוב ושוב את ההיבט השמיעתי שלו בניגוד להיבט החזותי: **"וידבר ד' אליכם מתוך האש. קול דברים אתם שומעים, ותמונה אינכם רואים, זולתי קול... ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה ביום דיבר ד' אליכם בחורב מתוך האש"**.

ג. קול הנבואה

בהמשכה של הפרשה פוגשים אנו דווקא את כוחה של הראייה, וזאת בכוחה של הנבואה. הנבואה היא התגלות א-להית במראה החזון. הנביא נקרא "רואה", וכל דברי הנבואה מלווים בתיאורים חזותיים צבעוניים ומפורטים. משה מבקש **"הראני נא את כבודך"**, והקב"ה עונה **"וראית את אחוריי ופניי לא ייראו"**. האם אין מקום ללמוד מן הנבואה שדווקא הראייה היא הדרך העדיפה להעברת מסרים גדולים ותכנים עמוקים?

"האמונה האלהית היא המחשבה היותר עליונה, שמתוך גובהה היא משתפלת בכל השדרות, גם היותר שפלות, ובכל דרגה ושדרה היא מתארת כפי ערכה"

(מידות הראייה, אמונה ג)

תביעת האיחוד הרוחני/האיחוד הרוחני בעתיד פתיחת סדר ב

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרקים יד ו-טו.

אלדד פרי

יותר מכל עם ולשון אין אנחנו יכולים לסבול את הסתירה, ואת אי האחדות הנפשית. סגולת עולמים היא בנו, השלום והאיחוד, בצורתם האידיאלית.

ולכן כל פיזורנו הוא רק עראי, והננו עתידים להתאחד, ולהיות גוי אחד בארץ.

פרק זה מהווה את פרק הפתיחה לסדר. הוא משמש כעין הקדמה קצרה. אנו הולכים לעסוק באיחוד של ניגודים גדולים ומפורסמים. ההלכה והאגדה, הנסתר והנגלה, התורה והנבואה וכו'. אך לפני הכל נשאלת השאלה: מהיכן המוטיבציה לאחדות כל ה- 'יש' ואפילו לאחדות ההפכים? מדוע ישראל מבקשים להראות כי הכל משורש אחד בא ובשורשו - הכל אחד.

הרב אומר שאנו יודעים זאת מעצם טבענו. כשאנו חולקים על דעה אחרת, אנו רואים את צד האמת שבדעה האחרת. גם אם אנו נציג את טיעונו וכאילו ואנו לא מוצאים כל צד של אמת בדעה של האחר וכי היא נתפסת בעינינו כשקר או שגיאה מוחלטת, הרי שבתוכנו אנו יודעים שיש גם גרעין של אמת בדעה של האחר.

ומי ששייך לעם ישראל מרגיש את ההרגשה הזו יותר מכל אומה אחרת. "השלום והאיחוד בצורתם האידיאלית" נטועים בנו. זו הסיבה שאף על פי שפוזרנו בין מרבית אומות העולם,

סדר ב- איחוד הנסתר והנגלה

סדר ב' הנושא את הכותרת 'איחוד הנסתר והנגלה' כולל שנים עשר פרקים: 'תביעת האיחוד הרוחני', 'האיחוד הרוחני בעתיד', 'איחוד התורה והנבואה', 'איחוד רוח הנבואה', 'איחוד ההלכה והאגדה', 'יציאה מתלמוד לתלמוד', 'הכמוס והגלוי מאור התורה', 'איחוד החבוי והגלוי', 'הכמוס הגמור בגלוי', 'גבול הנסתר והגלוי', 'בעלי הנסתר והנגלה' ו- 'מהגלוי הפרטי לנסתר הכללי'.

כפי שאנו רואים, לאחר שבסדר א' הוגדרה 'חכמת הקודש' והוקדשו במסגרתו פרקים להבנה חדשה, כי כל ה- 'יש' הוא חלק ממקור אחדותי אחד, עתה עובר הרב זצ"ל מן הכלל אל הפרט.

אנו נראה שני פרקים קצרים, שפותחים את הסדר הזה.

פרק יד- תביעת האיחוד הרוחני

"הננו נתבעים לאחד ולהתאים את מחשבותינו. יסורים אנו מרגישים מהעדר ההתאחדות, אבל מכאובים יותר נוראים מאי ההתאמה.

וכל מה שאנו מתעלים אל הסכמת החפץ להתאים ולאחד את כל אברינו הרוחניים, כן מתגברים אצלנו הכחות העליונים, שהם באמת מאחדים ומתאימים את כל ישותנו.

למשל מדעי 'חקר המוח' נוטים לתפיסה לפיה אין בקיום אלא חומר בלבד. תפיסה זו מכונה 'מטריאליזם'. לפי תפישה זו, התודעה שלנו אינה אלא תוצאה של קצרים חשמליים במוח שלנו והפרשות כימיות ואו הורמונליות כאלה ואחרות שהגוף שלנו מפריש.

במקביל לה עומדת הדת שתופסת את הקיום כמורכב מנפש וגוף. החיבור בניהם לא קל לתיאור ואיננו בר צפייה מדעית והוא מוכר בתור 'הבעיה הפסיכופיזית'. בשלב הזה נראה שלאף אחת מן הגישות שהוזכרו אין בעיה עם תורת המוסר. אך עיון מעמיק בהתפתחות מדעי המוח והתפיסה המטריאליסטית, יוליד משבר עמוק ואמיתי בכל הנוגע לתורת המוסר.

איש מאתנו לא יחשוב שיש להעניש כריש על כך שהוא טורף דג חולה. למעשה, אנו לא נחשוב שיש תועלת בהענשת כריש אפילו כשיטרוף דג בריא. באם האדם הוא בסך הכל הפרשות כימיות וקצרים חשמליים, הרי שלא ניתן להעניש אותו בעוברו על עבירה כלשהיא. אין שום הבדל בינו לבין הכריש.

הרי שאנו רואים קונפליקט משמעותי שהולך ומתפתח בין תורת המוסר לבין התפיסה המטריאליסטית. בעוד שכיום נהוג להעניש אדם בשל העובדה שיכול היה שלא לעבור את העבירה שעבר ובחר בכל זאת לעשות את המעשה האסור, על פי התפיסה המטריאליסטית אין מוסר בהטלת עונש שכזה שכן, כמו הכריש, לאיש הזה לא הייתה ברירה.

הדבר דומה להבחנה חשובה ששמעתי מהרב יהודה ליאון אשכנזי זצ"ל. התורה אוסרת עלינו להתקרב לערווה. "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ה); "ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב" (שם, יד); "ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערותה" (שם, יט); היכולת לשלוט ביצר העריות היא עד שאדם מגיע למצב החטא. לאחר שאדם הגיע, איננו יכול לשלוט ביצרו אלא אם כן אירע לו נס.

המדרש מספר לנו שיוסף כבר נכנע ליצרו. הוא נשאר בבית אחד עם אשת פוטיפר ומכאן כבר

נותרנו מאוחדים. התופעה הזו לא חזרה אצל שום אומה בעולם. ברגע שפוזרה אומה במספר ארצות, שם מצאה את חורבנה. לעומת זאת, אצל עם ישראל, אף על פי שנפוץ על פני מרבית העולם, המשיכו כל החלקים בעם להתפלל לאחדות העם כולו בארץ ישראל, כמעט אלפיים שנה. "תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ גלויותנו, וקבצנו מהרה יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו". אנו ממשיכים לשאת תפילה זו גם כיום, וליבנו דואב על כל יהודי שנשאר בגלות ובעיקר על אלה שמתבוללים ויוצאים בכלל ישראל עבור חיי שעה.

ישראל הצעירה והחילונית, פעלה בראשית שנות החמישים, כשהיא מדינה קטנה עם אמצעים דלים, להעלות מיליוני יהודים מהעולם, ללא הבחנה מהיכן יגיעו ומה מצבם הסוציאקונומי. הרצון לאחד את כל יחדי האומה לעם אחד בארץ אחת, חצה גבולות ונותר בנו DNA שאינו בר שינוי.

פרק זה לא מפנה למקורות כל שהם בקבלה או בתורה הנגלית. הוא מדבר אל נשמתנו בלבד. נשמתנו יודעת את הדברים במקורם ועל כן היא מזדהה עם הדברים מבלי לחפש תימוכין חיצוניים לכך.

פרק טו- האיחוד הרוחני בעתיד

"אחת מהצורות הגדולות של העולם הרוחני של האדם הוא מה שכל מקצע של מדע ושל רגש מעכב אצלו את ההופעה של המקצע האחר. ומתוך כך נשארים רוב בני אדם לקויים ובעלי גוון יחידי, ומגרעותיהם השליליות הולכות ומתרבות.

ההחשכה שכל מקצע מחשיך על חברו גורמת היא גם כן להתיחש בניגוד מוחלט להמקצע הנסתר מעיני האדם, הנתון למקצע אחר, הרחוק ממנו בערכיו".

כפי שכבר נכתב בעבר החכמה התפצלה להרבה מאוד נושאים אשר ההתמחות באחד מהם סותרת מקצועות אחרים. ככל שאדם יעמיק במקצוע אחד הוא יפתח עולם שלם יותר באותו מקצוע וימצא במקצועות אחרים שמציגים תפיסות אחרות כסותרים את תפיסותיו.

אלא שמכל מדע, ומכל רגש, יהיה נשקף כל הים המדעי, וכל התהום ההרגשי.

כמו שהענין הזה הוא **במציאות האמתית**, שאי אפשר כלל לשום יצירה רוחנית בעולם, שתהיה עומדת בפני עצמה, אלא שהיא ספוגה מן הכל. אבל טמטום הלב גורם, שאי אפשר להביט על אלה החלקים המובלעים מכל הישות הרוחנית, הנמצאים בכל תוכן שהוא. אבל ברוממותו של האדם תפקחנה עיניו לראות נכחה, אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים.

הסיבה לכל הסתירות הללו נעוצה בניתוק של העולם המדעי מחכמת הקודש. באם יתעלה העולם המדעי והמוסרי למקור כל המדע והמוסר, הרי שכל החלקים שנראים סותרים יגיעו לאחדות אחת. במקורם הם ממילא מאוחדים. האדם לא רואה את האיחוד שבניהם משום שהוא עיוור.

הפסוק 'ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים', הלקוח מישעיה, בא לאחר תיאור של אחדות הבריאה לאחר ביאת הגואל:

"וַיֵּצֵא חֹטֵר, מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל; וַיִּצַר, מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה; וַנְּחֶה עֲלָיו, רוּחַ ד'--רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה, רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה, רוּחַ דְּעֵת, וַיְרֵאת ד'; וַהֲרִיחוּ בִּירְאֵת ד'; וְלֹא--לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט, וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ; וְשִׁפְט בְּצַדֵּק דְּלִים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵנְוֵי אֲרָץ; וְהִכָּה אֲרָץ בְּשִׁבְט פִּיּוֹ, וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע; וְהָיָה צַדִּיק, אֲזוּר מִתְנִיּוֹ, וְהֶאֱמֹנָה, אֲזוּר חֲלָצִיו; וְגַר זָאֵב עִם--כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם--גְּדִי יִרְבֵּץ, וְעֹגֵל וּכְפִיר וּמְרִיא יִחַדּוּ, וְנֹעַר קֶטָן נִהַג בָּם; וּפְרָה וְדָב תִּרְעֶינָה, יִחַדּוּ יִרְבְּצוּ יִלְדִיָּהֶן, וְאַרְיֵה, כְּבָקָר יֹאכֵל--תֶּבֶן; וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק, עַל חֹר פֶּתֶן, וְעַל מְאוּרֵת צִפְעוֹנִי, גְּמוּל יְדוּ הָדָה; לֹא-יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ, בְּכָל-הָרָקֵד שִׁי פִי מְלֵאָה הָאֲרָץ, דְּעָה אֶת ד', כְּמִים, לַיָּם מְכַסִּים;" (ישעיהו יא, א-ט).

תפקיד עם ישראל בעת הגאולה, לאחר שלימד בשנות גלותו את יושבי הארץ שיש לחדול מהעבודה הזרה ולעבוד את ה', הוא ללמד את האנושות גם לראות את המציאות ככזו המנוהלת כולה ממקור כל המקורות. על כך, במאמר הבא אי"ה.

הטבע חזק ממנו. הוא ניצל בנס, כלשון הגמרא: "ותתפשהו בבגדו לאמר וגו' באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם" (סוטה לו, ב).

אי אפשר להקל ראש בגדולתו של יוסף ורצונו שלא לחטוא במצב קשה זה, אך בלי נס הוא לא היה ניצל.

אנו יוצאים מנקודת הנחה שתורת המוסר הבסיסית כגון רצח, שוד, גניבה, אונס וכדו' הן עבירות המקובלות על כולם ככאלה המצדיקות את הענשת העובר עליהן. מבחינת הדת, בוודאי שיש להעניש את העבריין. הוא יכול היה לבחור בטוב ובחר ברע. מבחינת המטריאליסטים, זהו עוול גדול להעניש את האדם שכן הוא פועל מתוך "שכרות" מתוך אונס. הוא שיכור באופן תמידי מהפרשות כימיות שמופרשות בגופו ומקצרים חשמליים שבמוחו. אנו רואים שהדת מאמינה ביכולת האדם לבחור בחירה חופשית. היהדות מבקשת לקבוע מעגל שני של זהירות, שכן היא מכירה את הצד ה-'חיייתי' של האדם ועל כן דורשת ממנו שלא להיקלע למצבים בהם הוא כבר מאבד את צלמו. כריש לא יכול לבחור להסתובב במקום צמחוני על מנת שלא להיקלע למקום עם הרבה דגים בריאים.

גם תורת המוסר עצמה לא מסכימה אודות הפרטים המוסריים עצמם. כך למשל בסוריה מתנהל מרחץ דמים כבר מספר שנים במסגרתו הרגו הצדדים מאות אלפי אזרחים. צד אחד יגיד שמאוד מוסרי להרוג ולהיהרג על מנת לקנות את החופש שלך משלטון עריץ. הצד השני יגיד שכל הפיכה בכוח איננה מוסרית ועל כל פנים ניצחון המורדים יביא לחושך גדול ולהריגת כמות גדולה באופן משמעותי של אזרחים יותר מהשלטון הקיים. הנה אנו מוצאים שככל שאנו מתעמקים בנושא מסויים אנו מוצאים סתירות בין הדעות.

"חסרון זה לא יוכל להתמיד"

והעתיד של האדם בא יבא, שיתפתח למעמד רוחני איתן כזה, שלא די שכל מקצוע לא יסתיר את חברו,

משיח בן יוסף (חלק ד)

הרב אורי שרקי

גוג ומגוג

נשים לב לדיוק הנפלא בדברי הנביא: "חצי העיר". ומי לא נכרת מן העיר? "יתר העם". הפסוק אינו סימטרי: לא כתוב 'חצי העם ויתר העם', או 'חצי העיר ויתר העיר', אלא "חצי העיר בגולה ויתר העם לא יכרת מן העיר", משמע, שהעיר תהיה מחולקת? השלב הראשון של מלחמת גוג ומגוג יגרום לחלוקתה של ירושלים. ונבאר מדוע.

ירושלים היא כמעין קופסת תהודה המבטאת את מצב האומה. אם העם מחולק - גם ירושלים מחולקת. בראשית הגאולה, כפי שציינו, התחולל מאבק בין יעקב וישראל, והיה לזה גם ביטוי גיאוגרפי. החלק הדתי של ירושלים, העיר העתיקה, נשאר מחוץ לגבולות העיר, והחלק הלאומי שכלל את המוסדות הרשמיים נשאר בתוך גבולותיה.

ממשיך המדרש:

פעם שניה הוא אומר סבוני גם סבבוני, שהוא עתיד להרגיש כל האומות ולהעלותם לירושלים שנאמר למה רגשו גויים והם פרוכין לכך נאמר בשם ה' כי אמילם.

התיאור של המלחמה השנייה הוא בתהלים פרק ב (א-ט). זהו מזמור המדבר על מלחמת גוג ומגוג:

לְמָה רָגְשׁוּ גוֹיִם וְלֹאֲמִים יְהוּ-רִיק יִתְיַצְבוּ מַלְכֵי-אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נֹסְדוּ-יַחַד עַל-ה' וְעַל-מְשִׁיחוֹ. נִתְקָה אֶת-מוֹסְרוֹתֵינוּ וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵינוּ. יוֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם יִשְׁחַק; אֲדֹנָי יִלְעַג-לָמוֹ. אִזּוּ יְדַבֵּר אֱלִינוּ בְּאִפּוֹ וּבְחִירוֹנוּ יְבַהֲלֵנוּ. וְאֵנִי, נִסְכַּתִּי מַלְכִי: עַל-צִיּוֹן הִר-קָדְשִׁי. אֲסַפְּרָה אֶל-חֵק: ה' אָמַר אֵלַי בְּנֵי אֲתָה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתִיךָ. שְׂאֵל מִמֶּנִּי וְאֲתַנְּה גוֹיִם נִחַלְתָּךְ וְאֶחָזְתָּךְ אֶפְסֵי-אֶרֶץ. תִּרְעַם בְּשִׁבְטֵ בְרָזָל כְּכִלֵי יוֹצֵר תִּנְפָצֵם.

לפי פרק ב בתהלים, תוצאות המלחמה הן איחודה של ירושלים וכיבוש הארץ: "שאל ממני ואתנה גוים

במזמור קיח בתהלים שאנו אומרים ב'הלל' כתוב (י-ב):

כָּל-גוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם סְבוּנִי גַם-סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם סְבוּנִי כְּדַבְּרוּרִים דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם.

שלוש פעמים נאמר בפסוקים "כל גוים סבבוני" (בשלושה ניסוחים שונים). מהם שלושת הסיבובים שסובבו הגויים סביבנו? במדרש 'שחר טוב' על תהלים נאמר:

גויים סבבוני - שלוש פעמים עתיד גוג ומגוג לעלות לירושלים.

ישנן שלוש מלחמות של גוג ומגוג, והמרכז שלהן הוא בירושלים. הדבר מתרץ את התיאורים הסותרים של המלחמה בדברי הנביאים. מה שמתואר בזכריה אינו מה שמתואר ביחזקאל, בישעיה ובתהלים. יש פסוקים רבים שמדברים על מלחמת גוג ומגוג, בהיבטים שונים זה מזה. ממשיך המדרש:

כדרך שעלה סנחריב לארץ ישראל וכדרך שעלה נבוכדנצר לירושלים שלוש פעמים. פעם ראשון הוא אומר כל גויים סבבוני, שהוא עתיד לכונוס כל העולם ולהעלותם לירושלים שנאמר (זכריה, יד) ונאספו אליו גויים רבים והמה פרוכין [נשברים] לכן נאמר בשם ה' כי אמילם!

התיאור של מלחמת גוג ומגוג בספר זכריה מובא בעיקר בפרק יד (א-ב) שבו נאמר:

הַיּוֹם יוֹם-בָּא לָהּ וְחֵלֶק שְׁלָלְךָ בְּקִרְבְּךָ וְאֲסַפְתִּי אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם אֶל-יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְנִשְׁסוּ הַבָּתִּים וְהַנְּשִׁים תִּשְׁכַּבְנָה וְיֵצֵא חֲצֵי הָעִיר בְּגוּלָה וְיִתֵּר הָעָם לֹא יִכְרֹת מִן-הָעִיר.

2. כפי שהיטיבה לבטא המשוררת נעמי שמר בשיר 'ירושלים של זהב': "העיר אשר בדרך יושבת ובלבה חומה".

1. בגרסה אחרת של המדרש מובא פסוק מספר מיכה שאומר כמעט את אותן המילים.

התולעת אמנם גדולה, אבל אינה יפה כמו פרפר. בשלב הבא, התולעת מתמקמת על עלה של עץ וטווה מהריר שמופרש מפיה חוטי משי דקים. כל אותה העת היא ניזונה מהעלה, כלומר הופכת להיות פרוזיטית. הכלכלה והביטחון של המדינה נתמכים ע"י מעצמה גדולה, העלה שמזין אותה.

ואז מתחילה התולעת לכרוך סביב עצמה את החוטים שטוותה. היא קושרת את עצמה אל מקור חיזוני לה וכמעט אין לה יותר עצמאות. שוב נשמעים הקולות: על זה דיברתם? הרי התולעת הזו קשורה למקור חיזוני ואינה יכולה לזוז. היא הפכה לגולם! וגם הפעם חלק מתייאשים, ויש כאלה שלמרות הכול אינם מאבדים תקווה וממתינים לפרפר.

עתה מתחיל תהליך מורכב שבו האברים הפנימיים של התולעת הולכים ונאכלים, הולכים ומתכלים. יש רכיב במוח הזעיר של התולעת שנותן הוראה לגוף לכלות את עצמו מבפנים. כל מה שבנינו הולך ונהרס, נשאר רק שריד של המוח ונותרו שרידים של מערכת הרבייה ושאר האיברים. כל הערכים הפנימיים של התולעת נעזבים, ואנשים אומרים: הנה, היא מכלה את עצמה מבפנים, ואתם עוד מדברים על גאולה? בשלב זה רובם כבר עוזבים, אבל אז שרידי התולעת מתחילים להצמיח כנפיים והופכים לפרפר - ועד מהרה בוקע הפרפר מן הגולם ויוצא לאוויר העולם, יוצא לחופשי.

שלושת שלבי התשובה

ממשיך המדרש:

סבוני גם סבבוני, שהוא עתיד לתפוס שבט יהודה ולאסור אותן וכסבורין למסור כל אחד ואחד לשונאים שלו ויאמרו יבואו אחינו וישלטו בנו ואל ישלטו בנו שונאינו שנאמר (זכריה יב) ואמרו אלופי יהודה בלבם.

מי מוסר את שבט יהודה בידי השונאים? המדרש מדבר על מלחמה פנימית בתוך הממלכה ורומז לאפשרות של מלחמת אחים שנמנעת ברגע האחרון, שכן עדיף שישלטו בנו אחינו ולא שונאינו. אולם יש כאן רמז למשבר גדול יותר שעשוי להתרחש.

והקב"ה עושה להם נסים ומפיל שונאיהם לפניהם שנאמר ביום ההוא אשים את אלופי יהודה וגו' והם פרוכין לכך נאמר בשם ה' כי אמילם.

נעמיק יותר: בספר דברים יש תיאור של תהליכי תשובה פנימיים שעם ישראל עושה בזמן הגאולה. בפרק לא (טז-יח) נאמר:

נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ, דהיינו, עד קצה הארץ. זו המלחמה השנייה.

ממשיך המדרש:

פעם שלישית אומר סבוני כדבורים שהוא עתיד לפרוש דוגמניות [שטרות] על כל המדינות להוציא כרוזות [אנשים שמדברים] כמה דאת אמר קראו זאת בגוים קדשו מלחמה וכל הפרשה והם פרוכין.

המדרש מפרש "סבוני כדבורים", מלשון דיבורים. בפעם השלישית תהיה בירושלים מלחמה דיפלומטית, מלחמה שבאה בשם המוסר. תהיה טענה מוסרית מצד אומות העולם שבעקבותיה תפרוץ המלחמה. השלב השלישי אפוא יהיה יותר בתחום המאבק ההסברתי, הערכי, מאשר בתחום הצבאי, למרות שגם זה ייתכן, כי הרי יחזקאל מדבר על מלחמה ממש.

תולעת יעקב

ומוסיף המדרש:

דבר אחר כל גוים סבבוני, שהוא עתיד להכניס כל אומות העולם לירושלים וישראל מתייארים ממנו, באותה שעה אומר להם הקב"ה אל תיראי תולעת יעקב.

מיהי התולעת? אומר הנביא בספר ישעיהו (מא יד):

אל-תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתך נאם-ה' וגאלך קדוש ישראל.

ומבואר בזוהר שהתולעת היא תולעת המשי.³ מדוע עם ישראל משול לתולעת המשי?

תולעת המשי עוברת כמה גלגולים עד שבוקע ממנה הפרפר. תחילה היא מופיעה בתור ביצה זעירה, זאת למגינת לבם של מי שציפו להופעתו המיידית של הפרפר המובטח ותוהים היכן הוא. התשובה היא שיש להתאזר בסבלנות, הביצה צריכה לגדול: קונגרס אחד כבר קיימנו, הקמנו כמה מוסדות, לאט לאט נכה שורשים. חלק מתייאשים, אבל אחרים מוכנים לחכות.

עם הזמן הביצה הולכת וגדלה, ואז, כשהיא בוקעת לא יוצא ממנה פרפר - אלא תולעת. שוב, יש מי שעוזבים ויש מי שמוכנים להמתין, אולי בכל זאת ייצא מזה דבר מה. התולעת גדלה מיום ליום. היא כבר עוסקת בכלכלה ובביטחון, אבל עדיין יש מי שאינם מרוצים: לא לזה ציפינו, הם אומרים.

3. מחבר הזוהר מזכיר את תולעת המשי, עניין תמוה שכן במאה ה-13 בספרד לא הכירו את תולעת המשי. הסברה הייתה שהמשי מופק מעץ הצומח בסין. אבל בימיו של רבי שמעון בר יוחאי הכירו את תולעת המשי. כלומר זו ידיעה קדומה שלא ניתן לשייך לרבי משה די ליאון.

הָאֱלֹהִים הָאֵלֶּה עַל-אֵיבֶיךָ וְעַל-שׂוֹנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ. וְאֵתָהּ תָּשׁוּב וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם (שם ד-ח).

יש גם תשובה שנייה - "ועשית את כל מצוותיו". ומכאן שעד אז עם ישראל לא קיים את כל מצוות ה'. הייתה זו תשובה ללא קיום מצוות, ומעתה, יש התעוררות באומה לקיום מצוות מתוך הזדהות עם הגאולה. זו התשובה שהחלה בתשכ"ז בעקבות מלחמת ששת הימים, שחשפה את מימד הקודש שבלאומיות והביאה לידי פיוס בין יעקב וישראל.

וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ בְּפָרִי בִטְנְךָ וּבְפָרִי בְּהֶמְתְּךָ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ לְטֹבָה כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר-שָׁשׂ עַל-אַבְתְּיךָ. כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ (שם ט-ו).

משמע שיש תשובה השלישית. אלא שכל עוד חלק מהעם עושה תשובה וחלק לא, יש ניכור בין שני החלקים ואז התשובה איננה יכולה להיות "בכל לבבך ובכל נפשך". מה צריך לקרות כדי שחלק אחד של העם יקום וייקח אחריות על יתר העם? על כך נאמר בפרשת ואתחנן (שם ט, ט):

בְּצַר לָךְ וּמְצֹאוֹךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה [אז בגלות] בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד-ה' אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹל.

וכי תיתכן גלות באחרית הימים? אלא הכתוב בא לומר שגם בתוך ארץ ישראל יכולה להיות גלות, יכול להיות גם גירוש פנימי, ואז התוצאה תהיה: "ושבת עד ה' אלוהיך ושמעת בקולו". כיצד זה יקרה?

כאמור יש תשובה שלישית שהחברה צריכה להגיע אליה - והיא חייבת לכלול את כל החברה כולה. כפי שאמרנו, חלק אחד של החברה צריך לקחת אחריות על חלקה האחר - אבל לא על מנת להחזיר בתשובה דתית לבדה. האחריות היא על יצירת סינתזה דתית-לאומית-אוניברסאלית, סינתזה בין יעקב-ישראל-ישורון, וזה כרוך בייסורים. זה התהליך שמשכיח בן יוסף עובר כעת בחברה הישראלית.

אם כן, יש תשובה שהיא "עד ה' אלוהיך", זו שהייתה בארץ ישראל בתש"ח. ויש תשובה בחינת "ועשית את כל מצוותיו" שהייתה בתשכ"ז. וכיום התשובה השלישית היא "בבכל לבבך ובכל נפשך", תשובה שתתאפשר רק באיחוד האומה על כל מגזריה.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּךְ שָׁכַב עִם-אַבְתְּיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח-הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא-שָׁמָּה בְּקִרְבוֹ וְעֵזְבֵנִי וְהִפָּר אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כְּרַתִּיתָ אִתּוֹ. וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם-הַהוּא וְעֵזְבֹתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאָכַל וּמְצֹאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת.

לפני כשבעים שנה עם ישראל חווה את התופת הזו: "והיה לאכל".

וַאֲמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל-כִּי-אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִי מְצֹאוֹנֵי הָרַעוּת הָאֵלֶּה.

זו תחילתו של תהליך התשובה. עם ישראל עושה תשובה והציפייה היא שהכול יבוא על מקומו בשלום, אולם אז נאמר:

וְאִנִּי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל-כָּל-הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל-אֱלֹהִים אַחֲרָיִם.

מבאר הרמב"ן: "הסתר אסתיר", אין זה הסתר פנים מוחלט כי אם הסתר של פני הגאולה. יבוא יום שבו הגאולה תיסתר ולא תראה. זה יקרה משום שישראל יעשו תשובה בלי וידוי, והסתר הפנים יביא לכך שיעשו גם וידוי.

מה פירוש הדבר תשובה בלי וידוי? וכי לא למדנו בהלכות תשובה שכאשר עושים תשובה צריך גם לעשות וידוי? אלא הכוונה היא שישונו לארץ ישראל - כלומר יעשו תשובה, אבל בלי וידוי. התוכן של מצוות וידוי הוא שהאדם עומד לפני ה', והפסוק מדבר על דור שיודע לעשות תשובה - לשוב לארץ ישראל - אך אינו יודע לעמוד לפני ה'. לכן באות עליו צרות חדשות, כדי שיעשה וידוי, כלומר, יכיר בכך שה' הוא הגואל.

ומי ילמד את הדור לעשות וידוי?

בספר דברים פרק ל (א-א) נאמר:

וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּת אֶל-לִבְבְּךָ בְּכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדְחַקְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. וְשִׁבְתָּ עַד-ה' אֱלֹהֶיךָ [השיבה לא"י] וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹל כָּל אֲשֶׁר-אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם אֲתָהּ וּבְנֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ. וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוֹתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה.

אומר רש"י, כשאתה תשוב, גם ה' ישוב איתך, היינו ישוב לציון. התשובה הראשונה לפי רש"י אם כן היא השיבה לארץ ישראל - "ושבת עד ה' אלוהיך".

אם-יְהִי נִדְחָךְ, בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ. וְהִבְיֵאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יִרְשׁוּ אַבְתְּיךָ וִירֻשָׁתָהּ וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֶּךָ מֵאַבְתְּיךָ. וּמִלִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְבְּךָ וְאֶת-לִבְבֵי זֵרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ. וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל-

חינוך לאמונה

ביאור למידת האמונה פיסקה א

הרב יצחק חי זאגא

כתב בספר שערי תשובה, על שולחן ערוך סימן יז' סעיף קטן ד',

'זכתב אליה רבה בשם ספרי יראים, להלביש לקטן טלית קטן כשיודע לדבר ולפחות מחויב להלבישו כשיגיע לבן ג' שנים. וסימן כי האדם עץ השדה כמו להעץ הוא ג' שנים ערלה. וכן להרגילו באותיות התורה'.

הווה אומר, מגיל 3 מרגילים את הבנים ללבוש ציצית, ואת הבנים והבנות מתחילים ללמד אותיות.

זהו החינוך הפשוט, לאהבת תורה ומצוות, שמתחיל עוד לפני גיל חינוך למצוות, משבא הילד לכלל איזו רמה של הכרה.

החינוך המדעי

והחינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם

אבל החינוך שמפתח את דעתו של הילד, את יכולתו השכלית, מתחיל הרבה קודם, מעת יציאתו לאויר העולם.

לגיל התינוקות יש חשיבות עצומה בהתפתחות כלי החשיבה, עד כי יש הגורסים כיום, שרמת כלי החשיבה של האדם, מעוצבת עד הגיעו לגיל שנה. החיבוקים והנשיקות, האהבה וההתעניינות, הצפייה המשותפת בתמונות מתאימות, וכל שאר "השיח התינוקי" כביכול, בונים את מדעיותו של הילד.

החינוך האמוני

והאמוני, מההתחלה היצרית, והתקדשתם והייתם קדושים

א. החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה, והחינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם, והאמוני מההתחלה היצרית, והתקדשתם והייתם קדושים.

שלבי החינוך

רגילים אנו לחשוב, שהחינוך הולך ומתפתח מהקל אל הכבד. בתחילה מחנכים בחינוך הפשוט לאהבת תורה ומצוות. ככל שהילד גדל מלמדים אותו דעת ומפתחים את שכלו. אחר כך, כשנעשה גדול, עוסקים איתו בעניני אמונה. אומר לנו מרן הרב, כך הוא בהתקדמות תכני החינוך, אבל מצד יצירת עצם הכלים, כלי ההכרה הדעת והאמונה, הסדר הוא הפוך.

החינוך הפשוט

החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה

גיל חינוך למצוות מתחיל בגיל 6 בערך. זהו גם הגיל בו מתחילים כיתה א' על פי התקנה הקדמונית של יהושע בן גמלא, כמובא בגמרא בבא בתרא כא, 'עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע'.

אמנם החינוך הפשוט לאהבת תורה ומצוות, מתחיל משבא הילד לכלל איזו רמה של הכרה. כך אומרת הגמרא מסכת סוכה מב, 'יודע לדבר - אביו לומדו תורה וקריאת שמע. תורה מאי היא? - אמר רב המנונא: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. קריאת שמע מאי היא? פסוק ראשון'. אלה הם שני הפסוקים הראשונים שמלמדים ילדים קטנים, מרגע שמסוגלים לדבר.

קדושים בכל אשר יעשו, ובגין כך, שולפים רוח של קדושה מלמעלה, ובניהם כולם צדיקי אמת, ונקראים בני המלך, בני הקב"ה, בני קדושים.

מלמדנו מרן הרב, על פי דברי רבי אלעזר בגמרא שבועות יח: שכל מי שמקדש עצמו בעת הורתם של ילדיו, זוכה לילדים שכשרון האמונה והחיבור לד', מאיר בהם בגדלות. כמאמר הפסוק, (ויקרא כ, ז) 'והתקדשתם והייתם קדושים'. קדשו עצמכם, והיו לכם ילדים קדושים מלידה.

חינוך עצמי לאמונה

אמנם, עוד נקודה נפלאה גנוזה כאן בדברי הרב והיא, שהריון קדוש הוא חינוך לקדושה. כמו להלביש את נשמתו של התינוק הנולד בלבוש של אמונה, עוד מבטן אמו. אבל עצם נשמתו של הוולד, היא קדושה וטהורה ומליאת אמונה מעצם יצירתה בידי בוראה.

משמעות הדברים היא, שגם מי שלא זכה להיוולד מהריון קדוש כזה, ולא קיבל חינוך לאמונה מהתחלת יצירתו, יכול להתקרב ולעבוד, ולהגיע למדרגות אמונה הכי גבוהות, בכח עבודתו הוא. לחנך את עצמו ולהתחבר אל אור האמונה המאיר בנשמתו, מצד עצם היותה חלק אלוך ממעל.

מלמדנו מרן הרב, את הידיעה הקדושה ביותר, שהחינוך לאמונה, לחיבור עם ד', מתחיל עוד מהורתו של הילד.

מספרים על יהודי שבא אל רבי ישראל מאיר הכהן בעל ה'חפץ חיים', וביקש ממנו שילמד אותו כיצד לחנך ילדים, משום שאשתו בהריון ועתידה ללדת בקרוב. אמר לו החפץ חיים, אשתך כבר בהריון? באת באיחור. היית צריך לבוא עוד לפני הורתו.

כתב הרמב"ם בהלכות דעות באשר למי שמקדש עצמו בעת יצירת הוולד,

'כל הנוהג מנהג זה, לא די לו שקדש נפשו וטהר עצמו ותקן דעותיו אלא שאם היו לו בנים, יהיו נאים וביישינים ראויין לחכמה ולחסידות, וכל הנוהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך, יהיו לו בנים כמו אותם העם'. (פרק ה' הלכה ה')

וכן בזוהר, פרשת קדושים פ, בתרגום חופשי ובתוספת מעט הסבר:

ר' יהודה אומר, מי שלא חס על נפשו, ולא מקדש עצמו, בעת הורתו של בנו, איך ישלוף נפש כשרה לבנו. אמר ר' אלעזר, זכאים הם הצדיקים שמשתדלים בלימוד התורה ויודעים דרכיו של הקב"ה, ומקדשים עצמם בקדושת המלך ונמצאים

המשך המאמר מעמ' 2

חובת האיבוד והשריפה הזו... היא קיצונית, אולם עצם האפשרות הפוטנציאלית של מגע בין הקדושה והטומאה, הרע והטוב [כדוגמת מגע האיש, שרו של עשו, זקנו של עמלק הנאבק עם יעקב] היא שהולידה את ההלכה על כתיבה שיכולה להימחות, אם אכן יפלוש הרע אל הטוב, וימצא את מקומו על הגוויל, לא יתקיים שם לעולם, אלא אפשר למחוק.

כתיבה בדיו נטול קנקנתום, המאפשרת מחיקה, היא הכתיבה הראויה על פי הכרעת ההלכה ונגד דעתו של **רבי מאיר** - איש העתיד, מעולם התיקון. מכאן יחסו לעידן המשיחי, מכאן הפיכתו של עור החטא לאור הגנוז מתחת לעור, **ומכאן שבעולמנו - אין הלכה כמותו**, בהיותו נתון לעולם אחר... אך לעומת רבי מאיר חי **רבי עקיבא** את המציאות הקיימת, שבה **נאלצים להשתמש בכוח המחיקה**. "מידת העולם" דורשת את כוח המחיקה, וזאת גם בערכי הקודש. ביותר - **מכריחה מציאותו של עמלק, על כל גילוייו, את מציאותה של המחיקה והמחייה...**

מוקד זוהמה ורשע, ברבדים השונים של כל היש. רבדים אלו כוללים אף תכנים מקודשים - הרשעה פועלת לכל גובה ולכל עומק הקיומיות. אכן במקביל, משתרעת חובת המחיייה, וממילא מציאות המחיייה והמחיקה, על פני כל אותם שטחים וגילויים שבהם מתבטאת העמלקיות המרושעת.

דוגמא לנקודת מגע בין זוהמת הרשעה לבין ערכי הקדושה נמצאת בדיני כתיבת ספר תורה. הכתיבה - כתיבת דברי אלוקים חיים היא, ולכאורה פעולה שכולה קדושה וטהרה, ואף על פי כן קיימת אפשרות של הפיכתה לטומאה.

וכותב הרמב"ם (הל' יסודי התורה וזח) אם אפיקורס ישראל כתב ספר תורה שאינו מאמין בקדושת השם, ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, הואיל ודעתו כן, לא נתקדש השם, ומצווה לשורפו כדי לא להניח שם לאפיקורסים, ולא למעשיהם

"מזכיר הרב" הרב שמעון גליצנשטיין זצ"ל

הרב יוחנן פריד

ולהאדירה...זכרו לברכה, בברכת
נצח ישראל ואורייתא!"

ואכן, בכתביו אלו, מעשיר אותנו הר"ש בפרטים רבים מחיי הרב ומפעילותו. ממנה עולה כמובן גם דמותו הסגונית במשאו, של הר"ש גליצנשטיין - במאמר זה, כאמור, נצטט רק מספר שורות של הרחבה באשר לתקופת הרוגייט' -

כותב ר' שמעון זצ"ל:

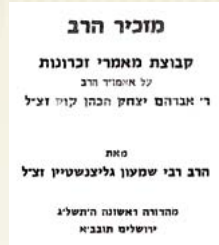
"זוכרני, כי בשנת תרע"ז, כשהרב שהה בהארוגייט, מקום מרפא מפורסם באנגליה, חזקה עליו פקודת הרופא, לא לשבת בבית, וגם לא בהגן שמסביבו, כי אם לטייל משך איזו שעות בכל יום בחורשות ופארקים הנחמדים שבעיבורה של העיר.

פקודת הרופא הזאת - לא נתמלאה בדיוק. היו הפרעות רבות ובעיקר מפני האורחים שבאו לבקר את הרב. גדולי התורה, זקנים וצעירים, בעלי בתים, לומדים ומשכילים, והרב יושב ומרצה לפנייהם על כל נושא כזה שהשומעים המגוונים מוצאים בו עניין. כל אחד לפי תפיסתו ונטיית לימודו. להמסתכל מחוץ נדמה שבאולם הקטן בדירה הארעית של הרב, אי שם בהארוגייט, מתקיימת אקדמיה של גדולי התורה והמדע, והרב יושב בקתדרא, ונושא הרצאות בהלכה ומחקר.

הנוף שמסביב לעיר הוא מהמצויינים בעולם. קסם וחוץ מיוחד שפוך עליהם. גני פרחים ושושנים עומדים בלבובם, וריחם הנחמד והנעים מתפשט למרחקים.

משנכנס אב התמעטו האורחים.... ואנו המשכנו וטיפסנו בין הגבעות, ושרכנו דרכנו בשבילים הצרים המפותלים בין ערוגות הדשא עד שהתעייפנו וישבנו לנוח.

כל הזמן שעשינו את דרכנו שתק הרב, לא כפי שהיה רגיל להרבות תמיד בדיבור ובשיחה... אמנם, הרב היה שרוי עתה בדיכאון ומרידה נפשית שגרמו לו הפרעה עצומה בהחלמתו, השתדלתי להפיג המרירות ולעניין אותו בחדשות היומיות ולא עלתנה בידי.

קובץ זכרונות מהר"ה קוק שכתב הר"ש גליצנשטיין

תיאור תקופת שהותו של מרן הרב זצ"ל, כפי שתוארה בשבוע שעבר, בעיר הנופש הייחודית 'הרוגייט' Harrogate לא היה מלא, אם לא יוקדשו השורות הבאות לתיאור מי שזכה לכינוי המכובד "מזכיר הרב" דבר שרבים בוודאי היו נכספים לקבלו.

בחדש מנחם אב תשל"ב מפרסם רבינו הרב צבי יהודה זצ"ל חוברת עשירה

בתוכנה ובפרטיה, ושמה "מזכיר הרב" - וכוונתו היא לזכרונותיו הכתובים של הרב שמעון גליצנשטיין זצ"ל, שכיהן במשך שלוש שנים (תרע"ה-ע"ט) כמזכירו ובמיוחד בתקופת לונדון - הארוגייט.

.....

הרב שמעון זצ"ל נולד בלובאוויטש לאביו הרב יצחק גליצנשטיין, למד שם בשיבת "תומכי תמימים" ובשנת תרע"ב החל ללמוד בשיבת חב"ד בעיר חברון.

עם פרוץ מלחמת העולם נסגרה הישיבה בחברון. התלמידים וחלק מצוות הישיבה שהיו נתיני רוסיה גורשו מהארץ. הר"ש נסע תחילה למצרים, ומשם המשיך במסעו ללונדון. ועם בואו שמה שימש מיד, כאמור לעיל, 'מזכיר הרב' עד לחזרתו של מרן הרב קוק לארץ.

הרצי"ה מרבה אודותיו בשבחים לא רגילים, הלוא 'דבר הוא' כי דווקא משמשו של הרב הוא חסיד חב"ד...?! (ולפי דרכנו, למדנו מכאן 'הלכתא גבירתא לאורייתא'!)

בהקדמתו לחיבורו של הר"ש כותב אודותיו הרצי"ה זצ"ל:

"מלבד גדולתו בתורה וביראה זכה הוא גם לשימוש, גם ללימוד, גם להתדבקות בקודש, גם רשם דברים מתוך לימודם, בבירורי סוגיות שמעתתא והלכתא.... תלמיד חכם מצויין, בתורה, במידות וביראת שמים... ומסיים הרב צבי יהודה זצ"ל, במילים אלו:

ראוי והגון הוא האי צורבא מרבנן היקר והנעלה הזה, בגודל זכותו, בשימושו ולימודו ושייכותו בקודש... לזכות הרבים לקידוש השם להגדיל תורה

עלה ארצה בנערותו, לאחר שקיבל ברכת הדרך
מבעל ה'שפת אמת' והגיע לחברון, שם שימשה
אחותו הגדולה בתור מיילדת...

ואת הדברים הוא מסיים במשפטים אלו:

לאחר חמש שנות גלות, שב סבא לירושלים,
והמשיך בה את קשר הדביקות למרן הרב זצ"ל...
ישיבת 'תורת אמת' נוסדה מחדש בירושלים בשנת
תרפ"א, וסבא מונה למזכיר הישיבה... וזכה להנחת
אבן הפינה לבניינה המפואר זמן קצר לפני פטירתו,
בכ"ח באייר שנת תשכ"ג."

נטייתי להטות את תשומת ליבו על יפי הנוף הנהדר
ועל הטבע המבורך כאן ביד רחבה, למשמע דברי
התרגש הרב באומרו: "הלוא לא ב'רחובות' אנחנו!
...הרי על מראה הנוף שלה, הקדוש והחביב - הייתי
מתענג, אבל מה לי על אדמת הנכר - שעל כל
האטמוספירה מרחפת רוח שכל כך זרה לנו" הפסיק
את דיבורו והמשיך שוב בריכוז רעיוני ומחשבתו."

בספר 'רואי פני הראי"ה' (עמ' 76) סוקר בוגר
ישיבתנו, נכדו, הרב ישראל צבי מלכיאל שליט"א
את תולדות חייו:

"סבי, מורי ע"ה, נולד למשפחת חסידי גור, הוא

כל הדברים הטובים כבר בפנים...

✓ מפרט טכני עשיר ומפנק ✓ מרפסת סוכה ✓ מעלית שבת

בואו להבטיח את מקומכם בפרויקט המגורים הנחשק בשכונה הכי צומחת
במרכז פתח תקוה, בצמוד לשוק המתחדש ולצירי תנועה מרכזיים ותיהנו
מחוויות מגורים מושלמת בדירה מרווחת עם מרפסת סוכה ומעלית שבת.

ההזדמנות שלכם ליהנות כבר עכשיו מנכס מניב במיוחד

**חכם
משקיע
היום
בפתח
תקווה
של
מחר**

דירות 3/4 חדרים החל מ-
1,190,000 ₪
הון עצמי נדרש 530,000 ₪

*בכפוף לתנאי החברה.

*5066

www.perinadlan.co.il

פרין נדל"ן
מנהלת אילן סי

BEIT
HARAV
BOOK

בית
הרב
קוק

'בית הרב' | וזאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

אור
ציון

אור ציון
בניית קהילה

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור